

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidat: MARIJAN BRADANOVIĆ, konzervator
Mentor: dr. sc. Nada Grujić, red. prof.

Naslov magistarskog rada: ARHITEKTURA I URBANIZAM VRBNIKA OD 1450. DO 1620. GODINE
(DOBA KASNE FRANKOPANSKE I RANIJE MLETAČKE UPRAVE)

Povjerenstvo za obranu magistarskog rada:

1. dr. sc. Vladimir Marković, red. prof. u mir.
2. dr. sc. Nada Grujić, red. prof.
3. dr. sc. Miljenko Jurković, red. prof.

Datum obrane magistarskog rada: Zagreb, 18. veljače 2005.

SAŽETAK

Analizira se urbanistički i arhitektonski razvitak Vrbnika na otoku Krku u kasnom srednjem i ranijem novom vijeku. Opisuju se okolnosti koje su dovele do graditeljskog procvata naselja u razmatranom razdoblju. Uz tumačenje mijena koje se odvijaju na naslijeđenoj, zrelosrednjovjekovnoj urbanističkoj matrici, posebna se pažnja posvećuje izgradnji novih četvrti, kod kojih se uočava pojava planske regulacije. Donosi se deskripcija i temeljna klasifikacija stambenoga graditeljstva razdoblja koje je predmet istraživanja. Arhivskih podaci, osobito notarski akti i skromni današnji preostaci donekle su omogućili i rekonstrukciju izgleda gradske lože te mjesnoga sjedišta frankopanske, a zatim i mletačke administracije. Opisuju se gradske ulice i trgovci, a naglašava se zasebno funkcioniranje svjetovnoga i kaptolskoga vrbničkoga središta.

Stambenu novogradnju istovremeno je pratila izgradnja novoga sustava fortifikacija, koje se stoga u radnji opisuju prvenstveno temeljem usporedbe današnje situacije i katastarske izmjere iz 1821. godine, koja je dokumentirala njihovo stanje prije većih rušenja u XIX. i početkom XX. stoljeća. Tumače se okolnosti pružanja novoga, znatno proširenoga sustava gradskih zidina. Uz pomoć arhivskih podataka, vijesti kroničara i komparativne analize opisuje se izgled nekadašnjeg ulaznog tornja nad glavnim gradskim vratima. Suprotno uvriježenim tumačenjima, istočni se krak gradskih zidina datira u kasno XVI. i početak XVII. st., a njegova se izgradnja vezuje uz mletačko-uskočka razračunavanja.

Provedena analiza sakralnoga graditeljstva omogućila je postavljanje teze o ostvarenim elementima originalne sinteze kontinentalnih-vinodolskih i senjsko-rapskih graditeljskih utjecaja, s onima koji su u Vrbnik pritjecali iz grada Krka kao upravnog i biskupskog središta. Humanistički aspekti fenomena uočavaju se kroz učestalost majstorskih potpisa na realizacijama. Radnja se kronološki, stilski i radionički zatvara tumačenjem okolnosti koje su dovele do posljednje, okašnjele primjene gotičko-renesansnih elemenata u graditeljstvu Vrbnika. U utvrđivanju gospodarske podloge graditeljskog razvoja posebno se naglašava turska prijetnja dvadesetih godina XVI. stoljeća, u vrijeme kada je uočen najveći intenzitet izgradnje u Vrbniku. Otok je tad vjerojatno odigrao svoju tradi-

cionalnu funkciju sigurnog pribežišta izbjeglicama s kopna, s kojima su pridošla i znatnija materijalna sredstva. S kopna su tada pristigli i neki od graditelja. Izrazita stagnacija Vrbnik zahvaća tek u XVII. stoljeću, a na gospodarstvo je porazno morao djelovati nasilni prekid tradicionalnih gospodarskih veza s obližnjim Vinodolom u vrijeme Uskočkoga rata 1615.-1618. godine.

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidat: DRAGAN DAMJANOVIĆ, asistent na Odsjeku za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Mentor: dr. sc. Zvonko Maković, izv. prof.

Naslov magistarskog rada: ARHITEKT FRAN FUNTAK

Povjerenstvo za obranu magistarskog rada:

1. dr. sc. Zlatko Jurić, doc.
2. dr. sc. Zvonko Maković, izv. prof.
3. dr. sc. Darja Radović-Mahečić, viša znanstvena suradnica u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu

Datum obrane magistarskog rada: Zagreb, 10. ožujka 2005.

SAŽETAK

Magistarska radnja predstavlja iscrpan pregled života i rada vukovarskog arhitekta Frana Funtaka, jednog od najplodnijih i najznačajnijih slavonskih arhitekata prve polovine 20. stoljeća.

Po povratku sa školovanja na budimpeštanskoj Politehnici 1905. godine, Funtak se zapošljava u vukovarskom poduzeću Josip Banheyer i sin unutar kojega se vrlo brzo afirmira, radeći na području cijele Hrvatske, kao jedan od glavnih projekatara mostova i ostalih građevina od armiranog betona, materijala koji se tada tek počeo šire upotrebljavati u građevinarstvu. U prvoj, secesijskoj fazi svoga stvaralaštva (1905.-1918.) projektira šezdesetak što većih, što manjih mostova na području od Krapine do Zemuna među kojima se nalazi i najveći armiranobetonski most uopće podignut u Hrvatskoj prije kraja Prvog svjetskog rata, na Velikom Strugu kod Jasenovca, koji u tri luka premošćuje ukupni otvor od 100 metara. Osim toga, projektira i prvi realizirani armiranobetonski zvonik u Hrvatskoj - Kalvinske crkve u Vukovaru, 1910. godine. Radi i pojedine industrijske objekte (vodotornjeve u Vinkovcima i Vukovaru) javne objekte (Mađarska škola u Vukovaru, 1911.) te stambene (vila Streim na Vučedolu u Vukovaru podignuta 1918. god., također u cijelosti od armiranog betona). Nakon završetka Prvog svjetskog rata, otvara vlastito građevinsko poduzeće i usredotočuje projektantsku aktivnost na Vukovar i okolna mjesta. U samome gradu, koji 20-tih godina doživljava razdoblje naglog razvitka, podiže niz reprezentativnih građanskih stambenih zgrada, te

vila (kuće Pfeffermann, 1923., Pifat, 1927., pregradnja vlastite obiteljske kuće, 1922. itd.). Radi i u Osijeku (kuće Gromann, Stanković i Podmenik, iz 1922.-23.), te Vinkovcima. Najznačajniji objekti koje podiže u međuraću svakako su, međutim, sakralne gradnje, među kojima se osobito ističu dvije sinagogalne građevine: veliki hram u Vinkovcima, podignut 1922. godine (srušen tijekom Drugog svjetskog rata) i Zidduk-hadin kuća, "mrtvačnica" na židovskom groblju u Vukovaru iz 1928. (sačuvana do danas), te crkve u Batini (20-te godine), Krndiji (1932.-37.) i Šidu (1932.-34.). Svi ovi objekti, od kojih kvalitetom iskaču spomenuta kapela na židovskom groblju i crkva u Krndiji, karakterizira uporaba art-deco oblikovnog rječnika s primjesom međuratnog klasicizma. Tridesetih se godina okreće polagano moderni, kako se osobito jasno vidi na građevinama poput kuće Njegić (1935.) i vile Mihelić (1939.) u Vukovaru.

U međuratnom Vukovaru Fran Funtak nije bio samo najplodniji i najznačajniji projektant već i čovjek koji je umnogome utjecao na urbani razvitak grada. Njegov je privatni ured služio Gradskom poglavarstvu kao inženjerski ured za cijeli grad, a po Funtakovu se regulacijskom planu iz 30-tih godina Vukovar izgrađivao sve do 1945. Nakon obnove Jugoslavije, zbog sudjelovanja u vlasti NDH, preseljen je s obitelji u Županju, gdje se zapošljava u podružnici osječkog građevinskog poduzeća "Norma" unutar kojeg izvodi jedan od kapitalnih objekata tadašnje NR Hrvatske - "Sladoranu", tvornicu šećera u Županji. Nakon raspada "Norme" radi u županjskom građevinskom poduzeću "Radnik" kao glavni projektant. Projektira brojne škole (Štitar, Drenovci), stambene zgrade (Županja, Račinovci) te gospodarske objekte. Umire u istom gradu, 1960., u 78. godini života.

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidat: ANTUN KOLUMBIĆ

Mentor: dr. sc. Radovan Ivančević

Naslov magistarskog rada: URBANA OPREMA GRADA ZAGREBA 1850.-1940.

Povjerenstvo za obranu magistarskog rada:

1. dr. sc. Tomislav Premerl, viši znanstveni savjetnik u mir.
2. dr. sc. Zlatko Jurić, doc.
3. dr. sc. Zvonko Maković, izv. prof.

Datum obrane magistarskog rada: 11. ožujka 2005.

SAŽETAK

Urbana oprema Zagreba razvija se u skladu s vremenom i paralelno s ostalim razvijenim europskim gradovima. Izrada i oblikovanje pripadaju domaćim majstorima. Sredina 19. stoljeća znači veliki skok iz srednjovjekovnog gradskog uređenja, kako komunalnog, tako i urbanističkog, u moderno doba. Mijenja se sustav gradske uprave, gradski dijelovi se ujedinjuju u jedinstvenu upravnu cjelinu i uskoro započinje izgradnja Donjega grada i zelene potkove. Uvodi se plin,

rasvjeta, voda, kanalizacija, tramvaj i električna. Osmišljavanje i izgradnju vode domaći inženjeri, majstori, gradski zastupnici, no glavnu inicijativu nose gradski načelnici, od kojih se svaki vezuje uz neki veliki zahvat. Urbana oprema čini cjelinu s ambijentom, a i danas se nalazi u gotovo izvornom stanju. Zagreb je sredinom 19. stoljeća bio zamišljen kao idealni grad, no brz razvoj nije dopustio da se jedna ideja dovrši u jednom okviru. Vrijeme nakon 1918. obilježava promet, industrija, doseljavanje stanovništva i širenje grada prema istoku.

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidatkinja: HELA VUKADIN-DORONJGA, viša kustosica u Muzeju grada Zagreba
Mentor: dr. sc. Zlatko Jurić

Naslov magistarskog rada: OBITELJSKE KUĆE I VILE U ZAGREBU ARHITEKTA
MLADENA KAUZLARIĆA

Povjerenstvo za obranu magistarskog rada:

1. dr. sc. Zvonko Maković, izv. prof.
2. dr. sc. Zlatko Jurić, doc.
3. dr. sc. Darja Radović Mahečić, viša znanstvena suradnica u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu

Datum obrane magistarskog rada: Zagreb, 17. ožujka 2005.

SAŽETAK

U razdoblju između 1931. i 1940. godine, arhitekt Mladen Kauzlarić realizirao je, u suradnji s arhitektom Stjepanom Gombošem, projekte za 15 obiteljskih kuća i vila, koje čine važan dio Kauzlarićeva arhitektonskog opusa. Očito je da u tom opusu Kauzlarić respektira i oživljuje sve suvremene ideje i kretanja u arhitekturi, ali djelujući u okviru sustava koji nazivamo funkcionalizam, on unosi rješenja koja ga čine posebnim i u kojem stvara svoj pluralistički odnos prema arhitekturi i vlastitu "anatomiju oka". Tako arhitektonske kreacije, u okviru zadanog sustava, postižu viši domet drukčijeg unutrašnjeg značenja. Na taj način, likovnošću i intuitivnim oblikovanjem, podiže funkcionalizam na višu razinu - produhovljava ga i senzibilizira.

Kauzlarićevim projektima, izgrađenim na početnim obroncima Zagrebačke gore, kuća i vrt dio su cjelokupnog scenarija, a njihov vizualni dojam postaje cjelokupan kreativni doživljaj. Realizirajući arhitektonske kreacije sklonije geometrijskom slogu, uspio je stvoriti arhitekturu konteksta, koja prilagodbom krajoliku postaje organska, sukladno tadašnjim trendovima u arhitekturi. Takvom intervencijom u prostoru oplemenio ga je i dao novu dimenziju postojećem *geniusu loci*, koji se kod njega reflektira kao logičan, intuitivno akumuliran, fundament za kreiranje vlastitog djela.

Cijeli opus obiteljskih kuća i vila, a poglavito primjer vanjskog oblikovanja Vila Kopista i Adams, te kontrastni detalji interijera Vile Ladany, iščitavaju se kao metafora cjelokupnog djelovanja velikog stvaraoca. Budući da svaka snažna ličnost u sebi nosi preslojavanja najvećih suprotnosti, Kauzlarić je na osnovi sinteze suprotnoga stvorio rukopis kontrasta, povezavši i pomirivši kreativni dualitet uspostavljanjem savršene ravnoteže. Njegove su arhitektonske kreacije povezane tipičnim kauzlarićevskim detaljima, koji su ubrzo postali njegovi lajtmotivi. K tome, u formalnom pogledu, njegova je arhitektura uvijek pomalo suzdržana, klasična u svojoj strogoj postavi s uvijek izraženom elegancijom, toliko tipičnom za njihova stvaraoca.

Neizostavan je i Kauzlarićev rad na opremanju interijera, jer je oblikovao i dizajnirao interijer po mjerilu čovjeka, realizirajući ideju total dizajna. Ono što ga izdvaja iz grupe njegovih suvremenika jesu skicozni crteži perspektiva, tlocrta i presjeka, s mnogobrojnim intuitivnim korekcijama u kojima je omogućeno sagledavanje pravih proporcija zgrade i njezinih pojedinih dijelova.

Nezanemariva je činjenica da je individualna stambena arhitektura međuratne moderne svakako usko vezana uz naručitelje. Tako su Kauzlarićevi investitori, možemo reći, gotovo koliko i on zaslužni za postojanje objekata koji, suprotno formalističko-objektivističkoj determinaciji, anticipiraju moderna stremljenja u arhitekturi. Ta su stremljenja kod Kauzlarića izražena kroz sjedinjenje navedenih karakteristika s naznakama ekspresije, koja ih na taj način čini izrazito subjektivističkim. On je, pridodavši im i funkcionalno-organičku komponentu, stvorio multi-sadržajnu arhitekturu koja se odlikuje jedinstvenom estetikom prostora.

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidatkinja: mr. sc. IRENA KRAŠEVAC, asistentica u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu
Mentor: dr. sc. Zvonko Maković, izv. prof.

Naslov disertacije: NEOSTILSKA SAKRALNA SKULPTURA I OLTARNA ARHITEKTURA
U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ

Povjerenstvo za obranu disertacije:

1. dr. sc. Frano Dulibić, doc.
2. dr. sc. Željka Čorak, znanstvena savjetnica u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu
3. dr. sc. Zvonko Maković, izv. prof.

Datum obrane disertacije: Zagreb, 12. svibnja 2005.

SAŽETAK

Unatoč prilično visokom udjelu u cjelokupnom broju sakralnog inventara umjetničke baštine na području sjeverozapadne Hrvatske, historicistička je crkvena oprema do sada bila prilično zanezarena i više je predstavljala svojevrsan konzervatorski problem, što je često rezultiralo upitnom valorizacijom i potpuno krivom restauracijom. Cilj ove disertacije je da po prvi puta što cjelovitije

dokumentira udio neostilskih oltara i skulpture na području sjeverozapadne Hrvatske, te pridonese njihovoj valorizaciji i čuvanju. Kao arhivski izvori u istraživanju, korištene su župne spomenice te registri i protokoli Zagrebačke nadbiskupije koji se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu - Nadbiskupskom i Kaptolskom arhivu u Zagrebu. Važan izvor predstavljaju i originalni nacrti za oltare arhitekta Hermana Bolléa koji se čuvaju u Dijecezanskom muzeju Zagrebačke nadbiskupije. Komparativna i referentna građa prikupljena je obilaskom historicističkih sakralnih spomenika te radom u arhivima i stručnim bibliotekama u Bavarskoj (München), Austriji (Beč, Innsbruck) i Italiji (dolina Gröden u Južnom Tirolu). Kataloški dio evidentira i obrađuje oltare ili pojedinačne kipove po crkvama i kapelama u okviru arhidakonata i dekanata Zagrebačke nadbiskupije u granicama 19. st., obuhvaćajući isključivo prostore sjeverozapadne Hrvatske (Gorski, Zagorski, Katedralni, Bekšinski, Komarnički, Čazmanski, Kalnički, Turopoljski, Vrbovečki i Varaždinski arhidakonati).

Na području sjeverozapadne Hrvatske djelovalo je nekoliko vrlo dobrih domaćih drvorezbara (Jakov Bizjak, Antun Richard, Franjo Bašić, Franjo Zavrlić), dio produkcije stizao je iz Slovenije (Alojz Zoratti, Petar Ruter, Ignac Oblak), dok su brojnošću najzastupljeniji Tiroinci (Ferdinand Stuflesser, Franz Schmalzl, Ferdinand Prinoth, Insam i Prinoth, Josef Rifesser, Josef Runggaldier, Konrad Skasa, Josef Obletter). Posebno poglavlje historicističke oltaristike otvara arhitekt Herman Bollé i kipari okupljeni oko njegovih projekata (Dragutin Karlo Morak, Ignjat Franz, Ivan Budicki) koji kvalitativno znatno podižu razinu domaćeg umjetničkog obrta.

Područje zahvaćeno istraživanjem vezanim uz izradu ove disertacije pripada srednjoeuropskom kulturnom prostoru i sve pojave vezane uz sakralnu umjetnost 19. st. odgovaraju usporednim događanjima na širem području Austro-Ugarske Monarhije. To su prije svega vrlo rana pojava neogotike već u prvoj polovini stoljeća s prvom neogotičkom opremom Zagrebačke katedrale te podizanje neogotičkih kapela koje opremaju tirolski kipari (Maksimir, Brckovljani). Zaslugom Hermana Bolléa, u Hrvatsku stiže neorenesansna struja gotovo istovremeno s njenom pojavom u njemačkim zemljama i Beču. Euforija izbacivanja baroknih oltara i postavljanja neogotičkih u ime "jedinstva i čistoće stila" prisutna je na cijelom području, kao i osuda tog postupka od strane naredne generacije stručnjaka.

Na temelju ove disertacije priznatim je kiparima, koji su djelovali u 19. i na početku 20. st., priključen i dosad zanemareni kipar Dragutin Karl Morak, čiji je opus uglavnom vezan uz projekte Hermana Bolléa za koje izvodi arhitektonsku dekoraciju te brojne kvalitetne primjere sakralne skulpture.

Disertacija po prvi puta objavljuje abecedarij dosad potpuno nepoznatih ili manje poznatih umjetnika, oltarista, drvorezbara i kipara koji se pojavljuju kao autori pojedinih skulptura, uglavnom autentičnim dokazom - sačuvanom signaturom ili na temelju arhivskih dokumenta (110) - te pridonosi njenoj valorizaciji, daljnjoj obradi i čuvanju. Iz uniformiranog, često i zadanog okvira izdvajaju se samosvojni umjetnici s prepoznatljivim karakteristikama stila. Unutar kompleksnog razvoja umjetnosti 19. st. izdvojena je sakralna skulptura, bez pretenzija da se isključivo naglasi njezina umjetnička vrijednost, već da joj se prida značaj dostojan povijesnoumjetničke valorizacije u razdoblju historijskih stilova.

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidat: mr. sc. RATKO VUČETIĆ, asistent u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu
Mentor: dr. sc. Ivo Maroević, red. prof.

Naslov disertacije: PROSTORNI RAZVOJ PRIVILEGIRANIH SREDNJOVJEKOVNIH GRADOVA
SJEVEROZAPADNE HRVATSKE DO KRAJA 18. STOLJEĆA

Povjerenstvo za obranu disertacije:

1. dr. sc. Igor Fisković, red. prof.
2. dr. sc. Ivo Maroević, red. prof.
3. dr. sc. Danko Zelić, viši znanstveni suradnik u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu

Datum obrane disertacije: Zagreb, 24. listopada 2005.

SAŽETAK

Nastanak gradova u kontinentalnoj Hrvatskoj vezan je uz kolonizacijske procese koji zahvaćaju Srednju Europu u razdoblju od 11. do 13. stoljeća. Urbanizacija dostiže vrhunac u razdoblju između 1200. i 1500. godine, obilježena i kraljevskim privilegijama za gradove, koje su odraz promjene stanja. Time je izdvojena skupina naselja koja će biti okosnica urbanizacije i u narednim razdobljima. Većina privilegiranih naselja nastala je u prostoru sjeverozapadne Hrvatske, omeđenom tokovima Save i Drave, te Požeškim gorjem. Ovaj prostor bio je upravno organiziran u povijesne županije: Varaždinsku, Zagrebačku, Križevačku i Virovitičku i uglavnom se preklapao s područjem koje je obuhvaćala Zagrebačka biskupija. U razdoblju od 13. do 16. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, kraljevi su privilegirali Varaždin, Viroviticu, Samobor, Zagreb (Gradec i Kaptol), Krapinu i Sveti Ivan Zelinu te još nekoliko naselja koja su vremenom nestala ili izgubila važnost.

U razdoblju od 13. do 15. stoljeća osnovni nazivi za gradska naselja su: civitas, oppidum, villa i libera villa. U različitim razdobljima ovi termini imaju različito značenje, no u osnovi obilježavaju naselja prema njihovom statusu, funkcijama i stupnju razvoja.

Polazište u istraživanju prostornih struktura gradova bio je interdisciplinarni pristup usmjeren prema određenju morfoloških osobina pojedinih naselja i njihovih funkcija. Grad je predstavljen kao dinamičan sustav s različitim razvojnim etapama napredovanja ili nazadovanja uz uvažavanje regionalnih i lokalnih društveno-povijesnih uvjeta.

Nastanak i razvoj gradova sjeverozapadne Hrvatske sastavni je dio razvoja gradova na širem području Srednje Europe. Prema prostornim shemama prepoznata su dva osnovna tipa urbanih struktura: izdužene cestovne forme i pravilni, planirani raster. Do 15. stoljeća u gradovima prevladavaju agrarne funkcije, a tek u novom vijeku razvijaju se obrti i trgovina koji će potaknuti i promjene elementarnih prostornih struktura. U povijesnom procesu razvoja gradova mogu se izdvojiti

dva razdoblja prosperiteta. U srednjem vijeku to je period 14. i 15. stoljeća, kada su potpuno formirane srednjovjekovne jezgre, te razdoblje 17. stoljeća u kojem gradovi sjeverozapadne Hrvatske jedini put u razmatranom razdoblju imaju i međunarodno značenje.

Mogućnosti usporedbe gradova sjeverozapadne Hrvatske, prema sličnim procesima koji su odredili razvoj gradova, otvaraju se u rubnim područjima Europe, a posebno u prostoru Srednje Europe. Najveće sličnosti unutar srednjoeuropskog prostora zamijećene su u pograničnom pojasu koji obuhvaća sjeverozapadnu Hrvatsku, Štajersku, Donju Austriju, zapadnu Mađarsku i zapadni dio Slovačke.

Obilježje sjeverozapadne Hrvatske i danas je veliki broj malih gradova, koji su nositelji lokalnih i regionalnih karakteristika te temelj urbanog identiteta.

